

**PROFESSIONAL TA'LIM MUASSASALARI O'QUVCHILARIDA IQTISODIY
KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISHDA MATEMATIKA FANINING AHAMIYATI.**

Mingboyeva Yulduz Boboxolovna-

Jizzax ichki ishlar litsey matematika fani o'qituvchisi

Annotatsiya: *Professional talim muassasalari o'quvchilarini iqtisodiy kompetentlikni rivojlantirish jarayonida matematika fanining pedogokik jihatlari ko'rib chiqiladi. Shuningdek matematika fani o'quvchilarning iqtisodiy kompetentligini rivojlantirishga yordam beradigan asosiy usullari maqolada ketirilgan.*

Kalit so'zlar: *Professional ta'lim, iqtisodiyot, matematika, beznis, kompetentlik, iqtisodiy kompetentlik, tendensiya, moliya, bozor.*

Mamlakatimizda matematika fani 2020-yildagi ilm-fanni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilandi. O'tgan davr ichida matematika ilm-fani va ta'limini yangi sifat bosqichiga olib chiqishga qaratilgan qator tizimli ishlar amalga oshirildi. Shu bilan birga, sohada yechimini topmagan qator masalalar matematika sohasidagi ta'lim sifati va ilmiy-tadqiqot samaradorligini oshirishga qaratilgan chora tadbirlarni amalga oshirish zaruratini ko'rsatmoqda. Jumladan:

- matematika ta'limotining ta'lim olish bosqichlari o'rtasidagi uzviyligi to'liq ta'minlanmagan deyiladi.

Professional ta'lim muassasalarida o'qitiladigan har bir fanning ahamiyati uning texnika taraqqiyotida, ishlab chiqarish sohasida va kundalik hayotda tutgan o'rni bilan belgilanadi. Bu borada matematika fani o'zining oldiga yuqori vazifalar qo'yiladi.

Zamonaviy sharoitda har qanday fundamental fanni o'qitishda ikkita asosiy muammoga duch keladi:

- mavzuning mohiyatini tushunishni emas balki olingan bilimlarning amaliy qo'llanishni xohlaydigan ko'pchilik talabalarning progmatik intilishlari;

- ushbu fan doirasida fundamental g'oyalarni shakllantirish zaruriyati ularsiz undan mazmunli foydalanish mumkin emas.

Bu tendensiya ayniqsa, matematika fanini o'qitish jarayonida yaqqol namoyon bo'ladi, chunki uning tushunchalari o'ta mavhum (obstrakt) xususiyatga ega va muammolarni hal qilish usullari deyarli barcha fanlarda, shu jumladan gumanitar fanlarda ham bir qancha talablarga ega.

Matematika fani butun dunyo maktablari va universitetlarida o'qitiladigan muhim fandir. Professional ta'lim muassasalarida o'quvchilarning iqtisodiy kompetentligini rivojlantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Matematikani amaliy va tegishli tarzda o'rgatish orqali o'quvchilar biznes olamida muvaffaqiyatga erishish uchun zarur ko'nikmalarni rivojlantirishlari mumkin.

Matematika fani o'quvchilarning iqtisodiy kompetentligini rivojlantirishga yordam beradigan asosiy usullaridan biri ma'lumotlarni tahlil qilish va sharxlashni o'rgatishdir. Ma'lumotlarga asoslangan bugungi iqtisodiyotda ma'lumotlarni tushunish va manipulyatsiya qilish yuqori darajadadir. Matematika fanini o'rganish orqali o'quvchilar moliyaviy ma'lumotlarni, bozor tendentsiyalarini va boshqa iqtisodiy ko'rsatkichlarni tahlil qilish qobiliyatini rivojlantirishlari mumkin.

Ta'lim darajasi bo'yicha xalqaro tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, o'quvchilar taklif etilgan hayotiy vaziyatni matematiklashtirish talab qilinadigan masalalarni yaxshi yecha olishmaydilar. Tegishli ko'nikmalarning yetishmasligining asosiy sabablaridan biri, qoida tariqasida, o'quvchilar matematik faktlar, algoritmlar bilan tanishadilar va masalalar to'plamida taqdim etilgan mavzuni qo'llash ko'nikmalarini mashq qiladilar. Ammo o'quvchilar ko'pincha olingan bilimlarni fanning qaysi sohasida qo'llash mumkinligini bilishmaydi.

Iqtisodiy kompetentlik deganda iqtisodiy faoliyatni tushunish va samarali ishtirok etish, qarorlar qabul qilish va muammolarni hal qilish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma, malaka va kompetensiyalar tushuniladi.

Iqtisodiy kompetentlikning tarkibiy qismlariga quyidagilar kirishi mumkin:

- Iqtisodiy tamoyillar va tushunchalarni tushunish;
- Iqtisodiy ma'lumotlar va tendentsiyalarni tahlil qilish;
- Moliyaviy boshqaruv bilan bog'liq asosli qarorlar qabul qilish;
- Iqtisodiy siyosat va qarorlarning ta'sirini baholash;
- Iqtisodiy g'oyalar va ma'lumotlarni samarali muloqot qilish;

Iqtisodiy kompetentlikni rivojlantirishda matematika hal qiluvchi rol o'ynaydi, chunki u iqtisodiy hodisalarni tahlil qilish va modellashtirish uchun zarur vositalarni taqdim etadi. Hisoblash, statistika va chiziqli algebra kabi matematik tushunchalarning mustahkam poydevori insonlarga iqtisodiy ma'lumotlarni sharxlashda, iqtisodiy modellarni shakllantirishda va miqdoriy tahlil asosida asoslangan qarorlar qabul qilishda yordam beradi. Zamonaviy iqtisodiyot matematik tahlil va matritsa algebrasiga tayanadi, ularsiz iqtisodiy hodisalarni tavsiflash qiyinroq bo'ladi. Hozirgi vaqtda ushbu asboblardan nafaqat matematik maktab iqtisodchilari, balki rasmiy tadqiqot olib boradigan har qanday nazariyotchilar ham foydalanadilar. Ba'zi muammolar shunchalik ko'p o'zgaruvchilarga egaki, matematika yagona echimga aylanadi. Alfred Marshallning ta'kidlashicha, miqdoriy jihatdan aniqlanishi va analitik tarzda ifodalanishi mumkin bo'lgan har qanday iqtisodiy hodisani matematik tadqiq qilish kerak. Matematik ko'nikmalar iqtisodiy munosabatlarni tushunish, iqtisodiy rivojlanish bosqichlarini prognozlash va murakkab iqtisodiy muammolarni hal qilish uchun zarurdir.

Bundan tashqari, matematika o'quvchilarga muammolarni hal qilish va mantiq va kuzatish asosida qaror qabul qilishni o'rgatadi. Bu qarorlar muhim moliyaviy oqibatlarga olib kelishi mumkin bo'lgan biznes dunyosida hal qiluvchi mahoratdir.

Matematikani o'rganish orqali muammoni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirish orqali talabalar o'zlarining kasbiy hayotida ko'proq ma'lumotli va strategik qarorlar qabul qilishlari mumkin.

Matematika ham o'quvchilarni tanqidiy va ijodiy fikrlashga o'rgatadi. Murakkab matematik masalalarni yechish uchun o'quvchilar cheksiz fikr yurita olishlari va innovatsion yechimlar taklif qilishlari kerak. Bu ijodiy fikrlash qobiliyati innovatsiyalar muvaffaqiyat kaliti bo'lgan biznes olamida qimmatli mahoratdir.

Bundan tashqari, matematika o'quvchilarning moliyaviy savodxonligini rivojlantirishga yordam beradi. Byudjetlashtirish, investitsiya va murakkab foizlar kabi tushunchalarni o'rganish orqali o'quvchilar o'zlarining shaxsiy moliyalari bo'yicha ongli qarorlar qabul qilishlari mumkin. Bu bilim o'quvchilar uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega, chunki ular zamonaviy iqtisodiyotning murakkabliklarida harakat qilishadi.

Umuman olganda, professional ta'lim muassasalari o'quvchilarining iqtisodiy kompetentligini rivojlantirish matematikani o'rganish orqali sezilarli darajada yaxshilanadi. O'quvchilarga ma'lumotlarni tahlil qilish va sharxlash, muammolarni hal qilish, tanqidiy va ijodiy fikrlash, moliyaviy savodxonlikni rivojlantirishga o'rgatish orqali matematika o'quvchilarni biznes olamida muvaffaqiyatga tayyorlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Pedagog sifatida iqtisodiy kompetentsiyani rivojlantirishda matematikaning ahamiyatini ta'kidlab, fanni amaliy va dolzarb o'rgatish zarur. Shunday qilib, biz o'quvchilarga kasbiy hayotlarida muvaffaqiyat qozonishlariga va umuman iqtisodiyotga ijobiy ta'sir ko'rsatishlariga yordam bera olamiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning "Matematika sohasidagi ta'lim sifatini oshirish va ilmiy-tadqiqotlarni rivojlantirish chora tadbirlari to'g'risida" 2020-yil 7-maydagi PQ -4708 Qarori. Lex .uz
2. Brems, Hans. Marshall on Mathematics (АНГЛ.) // Journal of Law and Economics (АНГЛ.)рус. : journal. - University of Chicago Press, 1975 .- October (vol. 18, no. 2). — P. 583—585. — ISSN 0022-2186. — doi:10.1086/466825. — JSTOR 725308
3. Amend A.F. The state and development of the theory and practice of economic education of schoolchildren. – Chelyabinsk: Publishing House of CHSPI, 2004.
4. Абросимова Е. Финансовая грамотность: материалы для воспитанников детских домов и учащихся школ-интернатов / Е. А. Абросимова. — М.: ВИТА-ПРЕСС, 2014. — 192 с.
5. Mingboyeva Yu.B. Formation of financial literacy of students in mathematics lessons // Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development. ISSN (E): 2751-1731. 230-234 p.
6. Кузина О. Финансовая грамотность и финансовая компетентность: определение, методики измерения и результаты анализа в России // Вопросы

экономики. 2015. № 8. С. 129-148. 4. Huston S.J. Measuring Financial Literacy. The Journal of Consumer Affairs, 2010, vol. 44, no. 2, pp. 296–316.